

לא כלום אתמול

מחר הבכר

בספר יהושע, לא אירע מעולם. הוא הוכנס לתנ"ך על-ידי חכמי דת יהודיים בתקופה מאוחרת, כדי לטפח את אמונת הכוב כאילו קיבלו כל בני-ישראל את התורה בסני ובאו רק לאחר-מכן לארץ, וכאילו רובצת תחום בינם ובין שאר תושבי הארץ.

האמת ההיסטורית היא שתושביי של כפר בהריהשומרון לא השתנו מעולם. הילדים היי "מקוריים" התמזגו עם הכנענים וקיבלו את תרבותם המתקדמת. לאחר מכן הפכו ישראליים, כפי שהם מתוארים בתנ"ך. כאשר חזרו שביציון, נפערה תחום בין אוכלוסיה זו, שלא הפכה "יהודית", ובין ה"יהודים" שהתגבשו בגולה.

המאבק בין היהודים ובין יתר תושבי-הארץ נמשך במשך כל ימי "הבית השני". תחת לקולט את תושבי-הארץ ולהתמזג עימם, תוך התפתחות תרבותית משותפת, התבדלו היהודים מבני-הארץ, סירבו לבוא עימם בכל מגע, ובעיקר במגע של נשואין. הם היו בירושלים ובסיביבה ככת מתבדלת.

היהודים בארצות האחרות, שהיו רוב מניינו ובניינו של "העם היהודי" החדש, תמכו ביישוב זה, ביקרוהו כעור-לירגל ותרמו לו תרומות נכבדות באמצעות בית-המקדש.

בכל זאת התחילו היהודים בארץ-ישראל להסתגל לרוח-החיות הומן, תחילה בתקופת האימפריה הפרסית, ולאחר מכן בתקופת השלטון ההלניסטי, כאשר פשטה התרבות היוונית בכל המרחב.

נגד התבוללות זו קמו החשמונאים. מייד-חמתם היתה רק בחזקה מלחמת-ישיחרור נגד שיוטון מדיניות-תרבותית זו. בעיקרה היתה מלחמת-אזרחים, אכזרית מאין-כמוה, נגד היהודים המורדניים, החילוניים, שאימצו לעצמם את התרבות היוונית, או שניסו לחיות בדת היהודית ובתרבות היוונית גם יחד.

החשמונאים ניצחו, הקימו ממלכה וכבשו את שאר חלקי הארץ. הם ניסו לייחד את האדומים, ואילו השינאה בין היהודים והשומרונים נשארה בעינה.

בהדרגה נחלש הלהט הדתי. הרוח המודרנית חדרה שוב פנימה. בימי הורדוס הגדול, האדומי הערמומי אשר ירש את ירושת החשמונאים, נוצר מעין דירקיום בין הרוח המודרנית, החילונית, היוונית, ובין הדת היהודית, שגם היא פרחת בתקופה זו והגיעה לרמה גבוהה של מוסר אוניברסלי.

ואו החל האסון. הדחף הקנאי של החשמונאים הרא-שונים, שנראה כאילו תורבת ורוסן, התפרץ מחדש בחימה שפוכה. מיעוט זעיר של קנאים החל משתלט על היישוב היהודי בארץ, בעזרת טורר פנימי שלוח-רסן ואמונה לוחטת בישועה אלוהית. היהדות החדשה, האוניברסלית בהשקפתה, נפסלה על-ידם, יחד עם התרבות החילונית היוונית. ראשי הציבור, בני האצולה התרבו-רית והמדינית, נרצחו בראש-חוצות. הקיצוניים נרצחו בידי קיצוניים-יותר.

התהליך כולו, כפי שתואר בידי עד-הראייה יוסף בן-מתתיהו (הוא יוספוס פלאוויוס) מועזע גם אחרי 1900 שנים.

הקנאים גררו עימם את היישוב כולו. לשווא הזהירו מדינאים מרחיקי-ראות בקרב היישוב היהודי, דל, כמו המלך אגריפס. הם הכריזו מלחמה על האימפריה הרומאית הכבירה — מלחמה שיחסייהכוחות בא היו כה גרוטסקיים, עד כי רק נס מן השמיים יכול היה להנחיל ניצחון למורדים. הקנאים היו בטוחים בנס זה — עד כדי כך שהם שרפו את מחסני-המזון בירושלים הנצורה, מוכתה-הרעב, בהיותם משוכנעים שכלל שהמצב יהיה נואש יותר, כן ייחפו אלוהים לחוש לעזרתם.

התוצאה של הרפתקה מטורפת זו היתה חורבן ירושלים ושרפת בית-המקדש בידי חיילים של טיטוס, והתאבדות אחרוני המורדים במרומי המצדה.

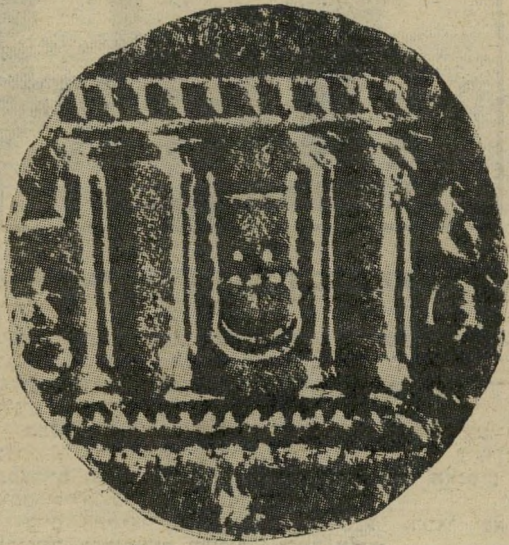
בכך לא הסתיים הסיחרור. כאילו לא די בהרס הנורא, ברצח התמוני, במלחית רבבות לעבדים וכשפות, אירע כעבור שני דורות המרד של בריכוכבא, אף שתוכנן ביתר הקפדה, היה מטורף לא-פחות מאשר קוד-מן. רומא שלטה עדיין בעולם, וצבאה היה כלי-כוח.

התמזגות האוכלוסיה הקודמת, הכנענית, עם הכובשים העבריים שבאו מן המידבר, העם המאוחד הזה הקים ממלכה, וזו התפלגה לשתיים. אחת, הצפונית, נהרסה בידי האשורים, השניה בידי הבבלים, אחרי שהשליכה את יהבה, תוך קוצר-ראייה טראגי, על מצריים המתנוונת. באותה תקופה התפתחה בקרב העם הזה יצירה דתית מופלאה, אל מקומי, שלא היה שונה מן האלים המקומיים של העמים השכנים, התפתח בהדרגה והפך אלוהים. מה שהיה תחילה אליל פגני, שיבטי-לאומי, הפך אל-יחיד חובק-עולם, סמל של עקרונות-מוסר אוניברסליים. עם השמדת הממלכה וחורבן ירושלים, הוגלתה הצמרת התרבותית של העם לבבל, בהשפעת שואה זו, התפתחה שם הדת היהודית תוך שני דורות ולבשה את דמותה החדשה.

הגולים לבבל היו בני חבדיהחורה והחכמים הסמוכים. החזורים מבבל היו "יהודים" — חברי עדה דתית שהתפשטה במהירות עז פני-המרחב כוזה, ושאמונתה היתה השוכה לה מכל פיסת-אדמה.

משום כך חזר לארץ-יהודה רק חלק קטן מן ה"יהודים". אחיהם הקימו מרכזים מפוארים במקומות רבים, מפרס ועד מצרים.

תהליך זה הטביע את חותמו על כל ימי "הבית השני". הטרנדיה שהפטיימה במצדה של אלעזר בן-יאיר, ובכותר (או בית-הר) של פיסת-אדמה.



פסל (דמיוני) ושקל של בריכוכבא

בריכוכבא, כבר החלה עם שוב הגולים הרא-שונים, הסוף היה כימעת בדיינמני.

כי שביציון, שהיו כחולמים, הקימו חומות ביניהם ובין שאר אוכלוסי ארץ-ישראל. "יהודי" שנשאר בבבל היה קרוב להם לאין-שיעור יותר מאשר "שומרוני" שגר בכפר הסמוך. כדי להדגיש זאת, ציווה עזרא הסופר לגרש מן העם את כל הנשים ה"גנוכריות" — בנות הארץ, שלא נולדו להורים "יהודיים". השכן היה טמא. מי היו שכנים אלה, עם הארץ? הכובשים האשורים, ואחריהם הכובשים הבבלים, לא גירשו מעולם את המר-ני האוכלוסיה הכפרית, שהיו רוב רובם של בני-הארץ. הוגלתה רק הצמרת המדינית והצבאית, הסופרים והאמנים. החיים בכפר נמשכו. תושבים חדשים, שהובאו מן החוץ, התמזגו במהרה באוכלוסיה המקומית.

שביציון מצא בארץ את בני האוכלוסיה הישראלית המקורית, שהחזיקו בדת הישראלית מימי הממלכה, ושלא עברו את המהפכה הדתית שהתחוללה בגלות-בבל. כאלה היו ה"שומרונים" — תושבי השומרון, וגם צאצאי הציר-דונים, האדומים, הפלשתיים ושאר העמים, שהתמזגו והפכו אוכלוסיה אחת. ביקורת-המיקרא המדעית הוכיחה כי רצח-העם, המתואר



האם היה שימעון בריכוכבא רודן מטורף, שהביא על עמו שואה היסטורית, שעלתה אף על השואה היהודית בימי הריין הנאצי?

בתשמ"א התפרסם מחקר היסטורי, שבא להוכיח דיעה זו באופן מדעי.

בעצם הטענה לא היה חידוש רב. היא הובעה לראשונה מעל עמודי הטולס הזה, בסידרת-כתבות שטענה כי מאז ימי הורדוס נכנס היישוב היהודי בארץ לסיחרור של התאבדות, אשר הגיע לשיאו במרד-הקנאים הגדול, ושהסתיים במרד בריכוכבא.

אך היה חידוש בזהותו של בעל-המחקר: הפרופסור יהושפט הרכבי, אלוף במילואים, לשעבר ראש אגף-המודיעין של צה"ל. הרכבי, דמות מימסדית מובהקת, היה במשך שנים רבות נץ מדופלם, האידיאולוג הראשי של התקופה שקדמה לליחמת יום-הכיפורים. כאשר איש כזה משמיע דיעה כזאת, יש בכך משמעות רבה.

חסבין מצדה: ההתחלה והסוף

מאז המהפך, שהביא את הליכוד לשלטון ב-1977, התחילו אנשים רבים בארץ ובעולם מדברים על "תסבין מצדה" — הפרעה נפשית קולקטיבית המביאה את המדינה לקראת מצב של התאבדות לאומית. במצדה הסתיים המרד הגדול של הקנאים, אחרי חורבן בית-המקדש השני.

הדמיון בין שתי התקופות עמוק הרבה יותר מכפי שניתן היה להסיק מפיסמה שיטתית כמו "תסבין מצדה". הוא משתרע לכל אורך התקופה המכונה, בלשון העממית, "תקרי פת הבית השני". יש בכך לקח חיוני.

עד לחורבן ירושלים בידי הבבלים לא היה עמישראל שונה משאר העמים במרחב. הוא צמח בהדרגה, תוך

* העולם הזה 1953, פברואר 1975, תחת הכותרת: "אין משתגע עם", ובכתבה על איש השנה תשל"ו, העולם הזה 2038, תחת הכותרת "משחית-השקר".